

Negocierea identității diaspora în discursul politic online din România și construirea responsabilității politice față de românii din străinătate

Bursier: Florența Toader

1. Prezentarea proiectului de cercetare

Lucrarea de față propune investigarea modului în care identitatea diasporei românești este negociată la nivel discursiv de către actorii politici din România și felul în care această identitate influențează modul în care se construiește responsabilitatea politică față de românii plecați în străinătate. Accentuarea fenomenului de migrație profesională și economică după 1990 a condus la apariția unei noi categorii identitare în discursul mediatic și politic din România, diaspora. Identitatea acestui grup este continuu negociată și redefinită la nivel discursiv pentru a răspunde specificității contextelor sociale sau politice în care este discutată. Această tendință se înscrie într-un cadru mai larg trasat de fenomenul globalizării, mai exact de liberalizarea piețelor și mobilitatea forței de muncă, dar și de expansiunea noilor tehnologii de comunicare. Termenul a fost folosit inițial în literatura de specialitate pentru a face referire la „categorii istorice” (Beciu, 2012a, p. 51) specifice cum ar fi evreii, armenii, africanii, palestinienii etc. ce, din rațiuni preponderent politice, se refugiau în altă țară pentru recâștigarea drepturilor fundamentale. În această accepțiune, diaspora este construită la nivel discursiv drept o categorie „victimă” care a înfruntat condiții catastrofice (Brubaker, 2005, p.5). În prezent, identitatea diasporei este renegociată discursiv în contextul erei contemporane a migrației (Castells & Miller, 2003). Se vorbește astfel de „noua diaspora” (Beciu, 2012a, Beciu, 2012b), concept ce desemnează „comunități și indivizi care se află pentru o perioadă, de regulă, temporară într-o țară de destinație, practică unul sau mai multe tipuri de mobilitate (profesională, economică, culturală etc.), își creează în țara respectivă rețele și afilieri, însă, în același timp, nu sunt deconectați de țara de origine” (Beciu, 2012a, p.51).

O primă premisă a acestei cercetări este aceea că identitatea „noii diaspore” este mai curând un construct dinamic și fluid, negociat la nivel discursiv (Triandafyllidou & Wodak, 2003). Prin urmare, identitatea diasporică nu este un construct coerent, care rămâne neschimbat de-a lungul anilor, ci poate fi influențat de contexte politice și sociale diferite (Costelloe, 2014). Identitatea este astfel produsul unor practici discursive precum incluziunea, excluziunea, trecerea sub tăcere sau evaluarea (Achugar, 2007). O a doua premisă a prezentei lucrări este aceea că plecând de la tipul de identitate atribuită diasporei, actorii politici, construiesc la nivel discursiv un anumit tip de responsabilitate față de românii plecați în străinătate și în consecință își întemeiază sau justifică deciziile politice actuale și viitoare. A treia premisă pe care se întemeiază lucrarea de față este aceea că discursul politic este orientat spre acțiuni sociale precum acceptarea sau respingerea responsabilității, exprimarea sau atribuirea emoțiilor, apărarea sau justificarea unor poziții și decizii (Augoustinos, Hastie, & Wright, 2011). În acest sens, politicienii folosesc diferite strategii discursive pentru a construi o poziție de putere în raport cu interlocutorii lor și pentru a influența felul în care cetățenii înțeleg procesul politic. Acest proces este cu atât mai relevant în era profesionalizării comunicării politice (e.g. Mancini, 1999; Negrine & Lilleker, 2002; Negrine et al., 2007), când aceasta devine tot mai eficientă prin implementarea unor tehnici de marketing politic. În consecință, discursul politic este rezultatul unor practici atent gândite, concentrate pe consolidarea imaginii politicianului și pe crearea unor personaje (eroi, victime, personaje rău-intenționate), și pe definirea unui context.

Bazându-se pe o abordare interdisciplinară ancorată în analiza critică de discurs (CDA) (Van Dijk, 1993, 1997), pragmatica discursului și analiza de dispozitiv (Charaudeau, 2005), proiectul de față răspunde următoarelor întrebări de cercetare:

1. Ce tip de strategii discursive folosesc politicienii români pentru construirea unei identități pentru diaspora românească în contexte politice și sociale diferite?
2. În funcție de identitatea atribuită diasporei în contexte specifice, ce strategii discursive folosesc politicienii români pentru a-și construi responsabilitatea politică față de românii plecați în străinătate?

Studiul se concentrează pe discursurile pe Facebook ale actorilor politici cheie în diferite contexte de comunicare politică precum: alegerile prezidențiale din 2014, alegerile europarlamentare din 2019, și criza generată de reîntoarcerea în țară a românilor din diaspora ca urmare a declanșării pandemiei de corona-virus în 2020. Scopul cercetării este de a investiga cum actorii politici construiesc la nivel discursiv identitatea diaspora și cum contexte politice și sociale diferite sunt definite diferit la nivel discursiv pentru a justifica politici viitoare sau pentru a genera obiective pe termen lung. În același timp, analiza se axează pe conținutul (imagini, text, videoclipuri) publicat de politicienii români pe Facebook pentru a facilita investigarea identității diasporei plecând de la un dispozitiv de comunicare emergent – o pagină de social media. Intrând în categoria mijloacelor media deținute de politician (*owned media*), paginile Facebook trasează condiții specifice de producere a discursului politic care combină contractul de comunicare al mediului folosit, proiectul de comunicare al actorului politic și regulile de comunicare ale situației în care discursul politic este conceput. În această situație, identitatea diasporei este rezultatul practicilor emergente de comunicare online, dar și ale celor generate de context.

Literatura de specialitate din România abordează diaspora și migrația în principal din perspectiva discursului media și a felului în care jurnaliștii definesc diaspora plecând de la contexte sociale sau politice diferite (ex. Ciocea & Cârlan, 2012; Beciu, 2012a; Cheregi, 2015; Cheregi & Adi, 2015). Spre exemplu, discursul mediatic portretizează migranții ca eroi sau infractori (Beciu, 2012a) sau ca victime constrânse să își părăsească țara ca urmare a politicilor nefavorabile ale guvernanților (Ciocea & Cârlan, 2012). Contribuția studiului de față este aceea de identifica felul în care politicienii din România definesc diaspora invocând elemente contextuale pentru a structura acțiuni politice prezente sau viitoare. Într-o primă etapă vor fi cercetate strategiile prin care sunt negociate identitățile discursive (cu ajutorul analizei critice de discurs și al pragmaticii discursului). Al doilea pas al analizei va constitui investigarea practicilor de comunicare specifice folosite de politicienii români în comunicarea pe Facebook, cu ajutorul analizei de dispozitiv. Astfel, lucrarea de față se încadrează în categoria de studii emergente referitoare la strategiile de construire a identității diasporei la nivelul discursului politic, oferind totodată un model de analiză a discursului politic online. În același timp, lucrarea poate ilustra strategii specifice sau emergente de construire a identității diasporei în contexte politice și sociale specifice, oferind astfel dovezi empirice ale caracterului fluid al acestui concept.

2. Obiectivele proiectului de cercetare

Lucrarea de față urmărește două obiective de cercetare:

1. Investigarea strategiilor discursive folosite de politicienii români pentru construirea unei identități pentru diaspora românească în contexte politice și sociale diferite.
2. Investigarea strategiilor discursive folosite de politicienii români pentru a-și construi responsabilitatea politică față de românii plecați în străinătate, plecând de la definirea specifică a situațiilor de comunicare selectate și a identității atribuite diasporei la nivel discursiv.

3. Metodologia cercetării

Prezentul studiu investighează modul în care diaspora este definită în discursul politic online al politicienilor din România și cum acest lucru influențează construirea la nivel discursiv a responsabilității politice a politicienilor față de românii din străinătate. Din punct de vedere metodologic, studiul de față este unul calitativ, și propune o abordare interdisciplinară ancorată în analiza critică de discurs (CDA) (Van Dijk, 1993, 1997), pragmatica discursului și analiza de dispozitiv (Charaudeau, 2005). Corpusul este unul eterogen și reunește mesajele publicate pe Facebook de către politicieni români în contexte politice și sociale specifice: alegerile prezidențiale din 2014, alegerile europarlamentare din 2019, și criza generată de reîntoarcerea în țară a românilor din diaspora ca urmare a declanșării pandemiei de corona-virus în 2020. Contextele selectate au generat dezbateri intense atât în mass media, cât și în sfera politică referitoare la diaspora. Ele oferă o oportunitate de a investiga caracterul fluid al identității diaspora în discursul politicienilor, dar și felul în care politicienii definesc contexte specifice și își construiesc responsabilitatea politică.

4. Bibliografie

- Achugar, M. (2007). Between remembering and forgetting: Uruguayan military discourse about human rights (1976—2004). *Discourse & Society*, 18(5), 521-547.
- Augoustinos, M., Hastie, B., & Wright, M. (2011). Apologizing for historical injustice: Emotion, truth and identity in political discourse. *Discourse & Society*, 22(5), 507-531.
- Beciu, C. (2012a). Diaspora și experiența transnațională. Practici de mediatizare în presa românească. *Revista Română de Sociologie*. XXIII(1-2), 49-66.
- Beciu, C. (2012b). Qui fait la diaspora? Le problème de l'identité dans les recherches sur les diasporas. *Romanian Journal of Communication and Public Relations*. 14(4), 13-28.
- Brubaker, R. (2005). The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and Racial Studies*. 28(1), 1-19.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2003). *The Age of Migration*. New York: Guilford Press.
- Charaudeau, P. (2005). *Le discours politique – Les masques du pouvoir*. Paris: Vuibert.
- Cheregi, B.-F. (2015). The Construction of Identity of Anti-Immigration: The Case of Discourses about Romanian immigrants in the British Press. *Romanian Journal of Sociology*, 10(1), 279-298.
- Cheregi, B.-F., & Adi, A. (2015). The visual framing of Romanian migrants in the national press: A social semiotic approach. *Romanian Journal of Journalism and Communication*, 48(2), 12-25.
- Ciocea, M., & Cârlan, A. (2012). Debating migration as a public problem: diasporic stances in media discourse. *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, 14(4), 181-201.
- Costelloe, L. (2014). Discourses of sameness: Expressions of nationalism in newspaper discourse on French urban violence in 2005. *Discourse & Society*, 25(3), 315-340.
- Mancini, P. (1999). New frontiers in political professionalism. *Political Communication*, 16(3), 231-245.
- Negrine, R., & Lilleker, D. G. (2002). The professionalization of political communication continuities and change in media practices. *European Journal of Communication*, 17(3), 305-323.
- Negrine, R., Mancini, P., Holtz-Bacha, C., & Papathanassopoulos, S. (2007). *The professionalization of political communication. Changing Media Changing Europe*. Bristol: Intellect.

- Triandafyllidou, A., & Wodak, R. (2003). Conceptual and methodological questions in the study of collective identities: An introduction. *Journal of Language and Politics*, 2(2), 205-223.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, T. A. (1997). What is political discourse analysis. *Belgian Journal of Linguistics*, 11(1), 11-52.